

Vi prøver igjen: Hvordan arbeider egentlig psykologer?

Jan Smedslund
professor emeritus, Universitetet i Oslo

I dagliglivet ville ingen være fornøyd hvis løfter, avtaler, regler og lover bare ble opprettholdt litt oftere enn tilfeldig. I forskningen som den praktiserende psykolog må støtte seg på, blir derimot også svake sammenhenger veiledende.

VITENSKAPSTEORI

JEG ANTAR AT Jan Skjerve og Sissel Reichelt er enige med Berndt Brehmer, som en gang skrev «sannheten er ikke manifest». Mange andre har også pekt på at data i seg selv er tause, og at all «evidens» er flertydig. Vi må gi den mening (tolke den). Forskning er å lete etter tolkninger som er nyttige fordi de på en eller annen måte sier noe om fremtiden.

Konsekvent tentative intervensjoner

Psykologi handler om irreversible kontekstfølsomme prosesser. Forsøk over mer enn hundre år har gjennomgående funnet små og svake statistiske sammenhenger. En mulig kilde til uenighet mellom Reichelt, Skjerve og meg kan ligge i hva vi mener om hvor stor en sannsynlighet må være for å kunne brukes i praksis. Ingen i dagliglivet ville være fornøyd hvis løfter, avtaler, regler og lover bare ble opprettholdt litt oftere enn tilfeldig. Når det gjelder forskningen som den praktiserende psykolog skal støtte seg på, publiseres derimot også svake sammenhenger som veiledende. «Personer med diagnose X har trekk Y oftere enn kontrollgruppen, og forskjellen er signifikant.» Man kan spørre om hvor stor en sannsynlighet må være for at man skal ta hensyn til den, men det finnes neppe noe enkelt svar, og jeg tror ikke det fører videre å diskutere dette. Derimot tror jeg vi kanskje er enige om at også svake statistiske tendenser kan spille en rolle som bakgrunnsmuligheter. Vi kan tenke at noe hender «ofte» eller «av og til», jf. eksemplet Pattersons familiemønstre (se Skjerve og Reichelts innlegg i august og påfølgende innlegg i debatten). Men vi vet også hele tiden at spesielle forhold i hver sak kan overskygge små generelle sannsynligheter. Det dreier seg om en balanse mellom perspektiver.

Hva gjør de fleste psykologer i denne situasjonen? Jo, de er konsekvent *tentative* i sine intervensjoner, og følger og samarbeider med klientene om å finne hva *de* etter hvert ser som muligheter. Man *prøver seg frem* i unike og stadig skiftende kontekster.

Jeg tror at Skjerve og Reichelt mener at det som til enhver tid foreligger av lokale (tid- og områdebegrensede) statistiske sammenhenger, kan være nyttig. Men det er kanskje pretensiøst å kalle svake og lokale sammenhenger for «vitenskapelig kunnskap», som om den er etablert og stabil. Den er jo hverken generell eller permanent. Men uansett terminologi tror jeg et kjernepunkt i vår diskusjon er hvilken rolle statistiske sammenhenger spiller i praksis.

Kraften i det vi alle vet

En annen tråd i diskusjonen er om empirisk psykologisk forskning kan føre til noe grunnleggende nytt i betydningen noe som vil merkbart forandre menneskenes språk og former for samhandling (praksis), slik de er utformet gjennom utallige generasjoner. Kanskje vi er uenige her, og vi vet ikke hvem av oss som får rett. Selv er jeg tilbøyelig til å underskrive og argumentere for det ordtaket jeg for lenge siden hørte av min lærer David Krech: «What is new in psychology is not good, and what is good is not new.» Men det er kanskje for unyansert.

Til slutt, i spørsmålet om profesjonsutdanningen er jeg selvfølgelig enig i at den ikke foregår i et sosialt vakuum. Det forlanges dokumentasjon, og vår dokumentasjon er som vi vet øredøvende kraftig. De fleste sier at de har hatt utbytte av å gå til psykolog. Men bak mystikken rundt hva psykologer egentlig gjør, skjuler det seg, etter min mening, *ikke* en storstilt anvendelse av data fra empirisk forskning, men derimot en strategi som bunner i avledninger fra og analyse av hva vi alle vet om hva det vil si å være menneske. Konkret betyr det at *vi vet at det må virke å møte noen som i utgangspunktet stiller seg åpen («ikke-vitende»)*, og som konsekvent behandler deg med *genuin respekt, omsorg, forståelse, egenkontroll og selvkontroll i en skjermet situasjon*. Denne strategien har vi ikke utviklet ved å samle inn data i kontrollerte situasjoner, men ved gjennomtenkning av hva vi alle vet om det å være menneske, og hvor avgjørende viktig det er å bli akseptert og fungere som et fullverdig medlem av et samfunn.

Unike strategier

Når det gjelder optimisme for profesjonen, tror jeg at vi vil gjøre det enda bedre når vi ser klart at det dreier seg om å utvikle *strategier* for å møte stadig nye unike klienter i unike livssituasjoner, enn når vi som nå strever i et sidespor med å samle inn data, utvikle diagnosesystemer og manualer, og når bildet av de unike klientene hele tiden trues med å bli overskygget av statistikk om av hva som er det vanlige. Jeg tror vi er enige i at psykologer har noe å fare med som samfunnet trenger. Jeg tror også vi er langt på vei enige om hva vi faktisk gjør, men vi ser forskjellig på innholdet i denne kompetansen. Jeg tror ikke den bygger på empirisk baserte teorier, men på logisk nødvendige premisser som er gitt *a priori*, med andre ord som er innebygget i det vi vet ved å være mennesker. Psykologisk forskning blir da ikke å prøve ut empiriske teorier og å samle inn data, men å analysere, nyansere og videreutvikle våre begreper og strategier.

Jeg tror og håper at vi etter hvert kan lytte bedre til nyansene i hverandres standpunkter og diskutere videre det vi undrer over i faget.